(*ibid.*, 1898), Летто-Славянск. элементы въ Этрускихъ надписяхъ (*ibid.*, 1911), Древнѣйшая ливонская хроника и ея авторъ (Peterburi, 1907). Tema lühemaist kirjutistest mainitagu veel Полувѣрцы Псково-Печерскаго края (Живая Старина 1890), Исакскіе полувѣрцы въ Эстл. губ. (Временникъ Эстляндск. губ., кн. II, 1894, ilm. 1895), Древнеэстонск. письмена (Археол. Извѣстія и Замѣтки VII, 1900). Neil töil, milledest mõned küll teaduslikes ajakirjus avaldatud, kuid mis võrdlemisi süsteemitult koostatud, puudub jäädavam väärtus.

Isikl. j. m. saadud andmed. — Vrdl. ka F. Tuglas, Ado Grenzsteini lahkumine (1926), lk. 51—56 *T.*

TUGLAS (end nimi **Mihkelson**), **Friedebert,** kirjanik, sünd. 18. II 1886 Võnnu klk. Ahja mõisas Tartu lähedal puusepp Jüri Mihkelson'i pojana. Isapoolsed esivanemad olid metsavahtidena mõisast eemal elanud ja paaris põlves Juhanson'ide nime kandnud. T.-e vanemad olid oma vähenõudlikust kooliharidusest hoolimata kirjandust armastavad inimesed, sellepärast leidus kodus võrdlemisi rohkesti raamatuid. Vanemad kolisid Ahjalt esmalt Tamme kõrtsipidajaiks Tartu- ja Võrumaa piiril, siis Kirepi mõisa karjaravitsejaiks Rõngus. Ühtlasi algas neis kohtades T.-e kooliskäik: 1 a. Maaritsa venekeelses klk.-koolis, 1897—1901 Uderna ministeeriumikoolis. T. on juba Uderna koolikirjatöist saadik hakanud oma sulge harjutama küll proosas, küll värsis. 1901. a. asusid T.-e vanemad Tartu, kus T. jätkas õppimist 4-kl. linnakoolis. 1901. a. saadik hakkasid »Postimehes« ja »Lindas« ilmuma ta esimesed teedkompavad kirjanduslikud katsed. Eesti koduromantilisele ja külarealistlikule suunale võlgnedes osutasid mitmed neist visanditest juba tähelepandavat jutustusandi (nii pimedas metsanurgas sekeldav »Hunt«, 1902, naiivselt leidlik koomiliste tegevus- ja karaktermotiivide ühendamises). Raskusi kohtamata õppimises võttis omarahvuslikkude huvidega T. innukalt osa ka eelrevolutsioonilisest noorsooliikumisest Tartus. Osalisena tabatud M. Veske (vt.) mälestusõhtu korraldamises venestuspedagoogide selja taga, oli ta 1903. a. kevadtalvel sunnitud Tartu linna koolist lahkuma, kuid lõpetas selle kooli siiski samal kevadel eksternina. Talvel 1903—04 teenis ta »Postimehe« talituses raamatupidaja A. Kitzberg'i (vt.) abilisena ja töötas vähesel määral kaasa toimetuses. 1904. a. sügisel astus ta H. Treffner'i eragümnaasiumi, pääsedes kõrvuti sellega uudse muukeelse kirjanduse maitsesse. Külarealistlikust ja naturalistlikust koolist viitasid juba mitmesugused üleminekud ta meeleliste elamuste erilisele erksusele, tundelise hingerühi hellitusele, unistava sõna ja lüürilise lauseliikumise leidudele (»Öö«, »Lillelises infernos«, »Kaldasel teel« 1904). Rühmituvasse »Noor-Eesti« sõpruskonda kuulumine oli T.-ele niimoodi nagu enesest mõistetav. Selle kõrval avatles teda ühtlasi politilistest salaorganisatsioonidest osavõtmine.

Sotsiaaldemokraatlikkude vene ja eesti üliõpilastega seltsimine tõi T.-e elukäiku järsu pöörde. Kui samal suvel sandarmivalitsus korraldas kaks läbiotsimist tagasitulnud T.-e korteris, konfiskeeris kõik ta paberid ja kirjavahetuse, siis oli ta sellega sattunud illegaalsesse seisukorda, ja ta keskkooliõpingute lõpuleviimine muutus võimatuks. 1905. a. oktoobrini »põranda all« töötades (Fr. Karlson'i [vt. *suppl.*] juures Valgas) leidis noor kirjanik mahti redigeerida juba oma nõudlikumaid kunstikavatsusi. Aga sotsialistliku kihutustöö kohustus tõmbas teda okt. keskel Tartu ja siit edasi Tallinnamaale, kus ta mitmel pool esines miitingumehe osades. S. a. dets. arreteeriti ta Volta vabriku keldris Tallinnamaa valdade, eriti töölissaadikute koosolekust osavõtmise pärast ja määrati administratiivses korras vanglasse. Pika Hermanni vanglas kinni istudes lükkas ta tormitsev vabadusaffekt paberile m. s. pateetilise proosaluuletise »Meri«. Järgm. a. veebr. vabastati T. ühes paljude teistega Toompealt, ilma et tema asja oleks lähemalt uuritud. Tartus tagaotsitu pääses Tallinnas võrdlemisi kergesti vabaks tolleaegsete segaste olude tõttu; aga hiljemini on jälitava nime Riia sõjaringkonnakohtus ühendatud ülearustegi süüdistustega. Algasid politilise pagulase rahutud rännakuaastad, mille kestes illegaalsel T.-el tuli kaua oma asukohti ja isikutunnistusi vahetada, närve pingutada ja jälgi segada. Esialgu varjas ta ennast Peterburis, siis ilmus ta lühikeseks ajaks salaja jälle Tartu, kus ta »Noor-Eesti« üritusi aitas organiseerida ja välja andis oma esimese iseraamatuna kirjastatud jutustuse »Hingemaa« (Tartu, 1906, II tr. Petrograd, 1923). Vaese kandimehe viletsus, oma maalapikese igatsus, maanõutamise õhin ja sellest järgnev hukatus, — kõiges külanaturalistlikus ja sotsiaalpsühholoogilises lihtsuses oli see jutustus siiski omamoodi ehtsaks mälestusmärgiks läbielatud liikumisele. Aga autor oli saatuslikult tõugatud juba kodusest hulgaliikumisest kaugenemisele ja individuaalsele eristumisele, kui ta 1906. a. sügisel siirdus Helsingi paosklema. Alguses näisid olud Soomes politilistele pagulastele üsna soodsad olevat, nii et uus juurdetulija Helsingi raamatukogudes võis oma haridust täiendada, võis paigal püsides anduda eriti kirjutamisprobleemide juurdlemisele. Tema esteetilise individualismi läbimurrangule aitas